

БЪЛГАРСКАТА ЛИТЕРАТУРА ОТ ОСВОБОЖДЕНИЕТО ДО ПЪРВАТА СВЕТОВНА...

НАЧАЛО / 10. КЛАС /

БЪЛГАРСКАТА ЛИТЕРАТУРА ОТ ОСВОБОЖДЕНИЕТО ДО ПЪРВАТА СВЕТОВНА ВОЙНА

БЪЛГАРСКАТА ЛИТЕРАТУРА ОТ ОСВОБОЖДЕНИЕТО ДО ПЪРВАТА СВЕТОВНА ВОЙНА

А) РАЖДАНЕТО НА МОДЕРНАТА БЪЛГАРСКА ЛИТЕРАТУРА

Времето от Освобождението на България до края на Първата световна война е един от най-наситените и най-важни периоди в развитието на нашата литература. Българското общество трябва да довърши започнатите по време на Възраждането процеси по модернизация и самоосъзнаване на българската нация. В последните десетилетия на Възраждането наистина се извършва огромна работа – развиват се образователно дело, периодичен печат, книгоиздаване, създава се дори книжовно дружество, което по-късно ще прерастне в академия на науките. Всичко това помага за превръщането на българския народ в модер нация. Нека припомним накратко какво постигна Възраждането.

На първо място, то **освобождава човека от каноните на религиозното мислене** и го поставя в **центъра на света**. Започва изграждането на **модерен светоглед**, основан на научните достижения.

На второ място, по време на Възраждането се поставят основите на новата **градска култура**, която съществено се различава от културата на традиционния човек и въвежда модерни житейски порядки и ценности.

На трето място, по време на Възраждането се изграждат основите на **националното самосъзнание**, прераснало в организирано **движение за освобождение** и обединение на отечеството. Движение, завършило с Освобождението и създаването на модерна **национална държава**. ↔

И на четвърто място, по време на Възраждането се поставят основите на **националната ценностна система**: общ **национален език**; общо **велико минало**; представа за **национално пространство, култура и история**; **национален идеал** и национален **пантеон на героите**.

Нищо от това не би се случило, ако не беше решаващата роля на словото. С пълна увереност може да се твърди, че българската литература е основният фактор за създаването и укрепването на модерната българска нация. Въпреки това обаче, много от процесите, започнали по време на Възраждането, остават недовършени.

На първо място, българският **национален въпрос** не е решен окончателно. Скоро след края на Освободителната война България е разкъсана на три части – Княжество България, Източна Румелия и останалата изцяло под турска власт Македония. Борбите за обединение и освобождение продължават дълго след свещената дата 3 март 1878 година. И както може да се предположи, българската литература не остава настрана от тези процеси. Понякога, по примера на Христо Ботев, дори и с пряко участие в тях. Известно е, че един от най-големите български поети – Пейо К. Яворов, действа като четник и войвода в Македонските въстания и борби.

На второ място, продължава работата по изграждане на **национална ценностна система**. Всъщност много от произведенията, залегнали в основите на нашето самосъзнание и изградили българския образ на

отечеството, са написани след Освобождението. Достатъчно е да се спомене само името на Иван Вазов.

На трето място, **модернизацията** на обществото и практическото изграждане на националната държава поражда редица **проблеми** от **ценностно, нравствено** и **практическо** естество. Главно заради бързината, с която протича модернизацията. Само в рамките на едно поколение традиционният образ на света, традиционните ценности и начин на живот трябва да се променят изцяло, за да се създаде ново общество. А изграждането на **ценностна система** е трудна и най-вече бавна работа. Затова у нас се установява едно безвремие, в което избухват редица негативни явления. Националните идеали са забравени и на тяхно място идват политическите боричкания, жаждата за бързо забогатяване, моралната безпътица. Само няколко години след Освобождението българската литература отново трябва да се заеме с решаването на наболели проблеми.

На четвърто място, е нуждата за изграждане на една модерна по своя дух **литература**. Големите писатели на Възраждането – Славейков, Каравелов и Ботев – са вече в миналото. Двама от тях са мъртви, а Славейков почти не пише. Единственият, който остава като жива връзка между възрожденската и новата българска литература, е Иван Вазов. Тази нова литература обаче трябва да изгради своя език, своите жанрови форми, изобразителните си принципи, да възпита и облагороди своята публика, да изгради своите институции. Една от основните задачи, които нашата литература решава в периода между Освобождението и края на Първата световна война е именно тази.

Това обаче не означава, че става дума за единен и еднороден процес. Все пак между 1978 и 1918 година минават цели четиридесет години. Интересното е, че през цялото това време Иван Вазов е творчески активен, но развитието на нашата литература не може да се изчерпи само с неговото присъствие. Идват нови поколения, появяват се нови духовни цели, търсят се различни художествени пътища, които да приобщат българската литература към европейските духовни процеси. Именно различни цели и художествени пътища определят и **основните ета** развитието на нашата литература през този период.

Б) ОСНОВНИ ЕТАПИ НА БЪЛГАРСКАТА ЛИТЕРАТУРА

ОТ ОСВОБОЖДЕНИЕТО ДО ПЪРВАТА СВЕТОВНА ВОЙНА

В периода, който разглеждаме, в българската литература навлизат три различни поколения, чиито творчески търсения определят характера на трите основни етапа в нейното развитие.

Първият етап, метафорично наречен от големия български литературен критик д-р Кръстьо Кръстев „старите“, се свързва основно с имената на Иван Вазов и неговия съратник Константин Величков, на Стоян Михайловски, но също така и с дейността на писатели, свързани с модерната по онова време идеология на народничеството – Михалаки Георгиев, Христо Максимов, Цанко Церковски, Тодор Влайков и др. Към тях трябва да се добавят и имената на автори, които се изявяват основно като обществени дейци, но са оставили значими текстове на мемоарната литература. На първо място сред тях са Захарий Стоянов, Стоян Заимов и Светослав Миларов. Дейността на тези писатели се свързва основно с неизпълнените задачи на Възраждането – съхраняване на **паметта за героичното минало**, създаване на българския **образ на света и отечеството**, изграждане на националния **пантеон на героите**, утвърждаването на **националния език, история и култура**, както и на **националния идеал**. Но също така и с нововъзникналите проблеми по модернизцията на обществото и изграждането на националната държава, която все още търси своите **духовни и нравствени устои**. Уж свободният български свят се оказва дълбоко ценностно разкъсан и идейно притиворечив. Големите възрожденски идеали много бързо са забравени и са заменени с политически интриги и жажда за злато. Това в пълния смисъл на думата е **време на прехода**, за решаването на чиито проблеми литературата играе особено значима роля.

По това време традиционните патриархални модели на живот се разрушават, но на тяхно място все още няма нови. В традиционния свят има строга йерархия на ценностите, свързана основно със семейството и малката селска общност. Този устойчив ред е разрушен от бурно протичащите модернизационни процеси. Пряко следствие от това разрушаване е объркването на човека, водещо до нравствени кризис, деградация и смърт. Затова литературата от този период

трябва да играе ролята на **социална критика**. Но на тази почва избухват и някои подчертано консервативни тенденции, които виждат в миналото един устойчив и подреден свят, свят на социална идилия, към който човекът копнее да се върне. Основните изразители на тези тенденции са писателите, възприели **народническата идеология**, според която задачата на интелигенцията е да отиде сред народа и да помогне за неговото духовно възраждане.

Вторият етап от развитието на следосвобожденската българска литература се свързва с поколението, навлязло в културния живот към края на 19. век. Именно това поколение д-р Кръстев метафорично определя като „младите“. Сред най-важните му представители са Пенчо П. Славейков, Пейо К. Яворов, Петко Ю. Тодоров, Кирил Христов, Алеко Константинов и Елин Пелин. Основен проводник на идеите и художествените търсения на това направление е редактираното от д-р Кръстьо Кръстев литературно списание „Мисъл“ (1892 – 1906).

Основната идея, с която „младите“ влизат в нашата култура, е свързана с нуждата от **духовно изграждане** и самоосъзнаване на човека, формирането на неговата **морална** ценностна система. Проблемите, съпровождащи изграждането на модерното общество, вече не са колективни – забравяне на ценностите на общността, на националния идеал, на героите, а са свързани с отделния човек, с **индивида**. Човекът трябва да изгради у себе си морален закон, подчинен на идеята за доброто, за съвестта, за устойчивостта пред житейските изпитания, за нравствен идеал, който няма да му позволи да постъпи с другите така, както не би желал да постъпят с него. Въпросите кое и добро и кое е зло, каква е същността на човека, кои са пътищата за духовното му възвисяване, стават основните проблеми, вълнуващи това поколение и се превръщат в център на идейната му програма.

По същото време в България проникват и идеите на младото социалистическо движение. То разглежда конфликтите, съпровождащи модернизацията на обществото, като проблем на социалното устройство и справедливостта. Писатели като Георги Кирков, Димитър Поляноев, Ст. Андрейчин и др. остро поставят въпросите за социалните неправа, които човекът се сблъсква в новата българска държава. Тези проблеми вълнуват всички будни умове и затова не е чудно, че повечето писатели

от епохата преминават през един социалистически период от своето творческо развитие – някои от най-ярките произведения на младите Яворов и Елин Пелин са публикувани именно в социалистическия печат. Вярно е, че в художествено отношение изявите на младата социалистическа литература все още не стигат до зрелост, но за сметка на това критиката, предвождана от основателя на социалистическото движение у нас, Димитър Благоев, е много активна.

Третият етап от развитието на следосвобожденската българска литература настъпва, когато към 1910 г. в нея навлиза поколението на Теодор Траянов, Димчо Дебелянов, Николай Лилиев, Гео Милев, Людм ↔ Стоянов и др. Те възприемат идеите и художествените принципи на господстващия по онова време в Европа **СИМВОЛИЗЪМ**. За кратко време уроците на символизма са усвоени и българската поезия постига забележителни резултати. За съжаление поредицата от войни, които България води – Балканската, Междусъюзническата и Първата световна война, попречат на нормалното развитие на литературния процес, а някои от най-талантливите писатели загиват по фронтовете. Особено трагична е загубата на Димчо Дебелянов – една от най-големите надежди на българската литература.

Ужасът, който изживява Европа по време на Първата световна война разрушава целия дотогавашен обществен ред и довежда до радикална промяна в цялостния обществен и духовен живот. Затова и границата между времето преди и след Първата световна война е толкова ярка и отчетлива. След войната започва нов етап в развитието не само на литературата, но и на цялостния обществен живот.

В) ХУДОЖЕСТВЕНИ ПРИНЦИПИ

По време на Възраждането основният принцип за създаване и четене на литературни произведения е свързан с нуждата от пряк обществен ангажимент – литературата трябва да поучава, да възпитава, да пропагандира. В повечето случаи нейните образи се възприемат алегорично, като изразители на определени идеи и конфликти. Родината и Отечеството, плачът на България, борецът за свобода, новите и ст ↑ герои – това са основните символични образи, която възрожденска литература изгражда, подчинявайки се основно на утвърдени

митологични и легендарни модели. Затова и **жанровете** на възрожденската литература, имат подчертано просвещенски характер: писмо, автобиография, описания на пътешествия, повест, сатира, басня, дидактичен диалог и др. В последните години на възрожденския период навлизат и типични романтически жанрове като поема, балада, послание и песен.

Макар че някои от художествените принципи на Възраждането продължават да действат и в първите десетилетия след Освобождението – пример за това са творби като „Записки по българските въстания“ на Захарий Стоянов и „Бай Ганю“ на Алеко Константинов, основното, кое ↔ характеризира периода, е преминаването към едно по-модерно разбиране за литература. Тя вече се възприема като специфична естетическа дейност, подчинена на реалистичния тип условност – типични характери в типични обстоятелства. Основната заслуга за възприемането на този принцип у нас е на Иван Вазов. След него реалистичният метод се възприема от всички писатели. Основен жанр става повестта, а малко по-късно и романът. Късият разказ, поемата, хумореската, пътеписът и очеркът също са в центъра на художествените търсения. Дори традиционни жанрове като одата и елегията също получават подчертано реалистичен характер.

Навлизането на младите поколения в литературния живот се свързва и с радикална промяна в художествените принципи. Според младите литературата трябва да разкрива вътрешния духовен живот на човека, неговите интимни преживявания и нравствени конфликти. Затова основно се развива лирическата поезия – песента, лирическата миниатюра, изповедният монолог, елегията. Възражда се интересът и към някои от традиционните форми на ренесансовата поезия каквито са сонетът и рондото, но с тяхна помощ вече се търси реализация на основния художествен принцип на символизма – музиката преди всичко. И прозата в лицето на Елин Пелин добива нов характер – за разлика от пряко намесващия се в действието разказвач на Вазов, който коментира и оценява случващото се, Елин Пелин предпочита да не се намесва, а да насочва читателя чрез внушения, постигнати с изобразяване на пейзажи и природни състояния – един новаторски принцип за построяване на разказ. ↑

Така в продължение на четиридесет години българската литература успява напълно да овладее своята художествена територия – начини за изображение и въздействие, стилови похвати, жанрова система, поетика. Изграждат се и необоходимите за развитието ѝ **институции**. Сред тях най-важни са списанията – „Периодическо списание на българското книжовно дружество“, „Наука“, „Мисъл“, „Български преглед“, „Българска сбирка“, „Художник“, „Демократически преглед“, а по-късно и списанието на символистите „Звено“. Интесерсно е и присъствието на в. „Българан“, около който се оформя кръг от писатели хумористи и сатирици, в центъра на който са Елин Пелин и художникът Александър Божинов. Развива и ^{се} и издателското дело, което позволява създаването на развит книжен па. ↔ чрез който произведенията на българските писатели да се разпространяват сред всички обществени слоеве и така да се формира една подготвена и развита **публика**. Така периодът от Освобождението до Първата световна война се превръща във времето, в което модерната българска литература укрепва дотолкова, че може пълноценно да участва в общия европейски литературен процес.

Други статии:

БЪЛГАРСКАТА ЛИТЕРАТУРА СЛЕД ВТОРАТА СВЕТОВНА ВОЙНА

БЪЛГАРСКАТА ЛИТЕРАТУРА МЕЖДУ ДВЕТЕ СВЕТОВНИ ВОЙНИ

ЕПОСЪТ КАТО ПРЕХОД ОТ ФОЛКЛОР КЪМ ЛИТЕРАТУРА

ВЪЗРОЖДЕНСКИТЕ ПИСАТЕЛИ КАТО ЧИТАТЕЛИ НА СТАРОГРЪЦКАТА

ЛИТЕРАТУРА. ПРЕВОДНАТА РЕЦЕПЦИЯ НА ЕЗОП

Предишен

БЪЛГАРСКО ВЪЗРАЖДАНЕ

Следващ

БЪЛГАРСКАТА ЛИТЕРАТУРА МЕЖДУ ДВЕТЕ СВЕТОВНИ ВОЙНИ

| ТЪРСЕНЕ

Търсене ...

| ЕТАПИ

Прогимназиален етап

Първи гимназиален етап

8. клас

9. клас

10. Клас

Основни литературноисторически етапи

Светогледни идеи, ценности и конфликти

Литературни понятия

Съчинения

Задачи и тестове за упражнения

НВО след 10. клас

Втори гимназиален етап

НАЦИОНАЛНА НАУЧНА ПРОГРАМА

„Културноисторическо наследство, национална памет и обществено развитие“, финансирана от Министерството на образованието и науката

ПОЛЕЗНИ ВРЪЗКИ

МОН

КИННПОР

ИЛит

СВЪРЖЕТЕ СЕ С НАС

 (+359) 888 888 888

 info@textpleasure.com

 (+359 2) 123-45-67

 1000 София, бул., Институт за литература към БАН.

Copyright **КИННПОР**.

